

LA GUERRA DE
SUCCESSIÓ AL
MONTSENY.
ANYS 1713-1714

JOAN PORTALS

ANTECEDENTS

La successió del rei Carles II a la monarquia hispana

Quan l'any 1700 va morir Carles II, es va iniciar un plet successori que no tan sols va afectar les terres hispanes, sinó que va implicar plenament les potències europees, que es van veure immerses en una guerra que va durar més d'una dècada. El testament fet a darrera hora pel monarca a favor de Felip d'Anjou, nét del rei de França Lluís XIV i de M. Teresa, filla de Felip IV de Castella, no va servir per evitar el conflicte, ja que el que estava en joc a Europa era l'equilibri general de forces entre França i l'Imperi austríac, amb l'activa presència de la Gran Bretanya i Holanda, temoroses de l'hegemonia francesa.

Aprofitant l'ocasió que se li oferia, el 16 de novembre d'aquell mateix any 1700, a Versalles, Lluís XIV s'apressava a nomenar rei d'Espanya el jove Felip V de Borbó, cosa que provocà la resposta immediata de l'emperador Leopold I, el qual impugnà la legalitat de la successió tot proclamant el millor dret del seu fill segon, Carles d'Àustria.

Malgrat tot, el 18 de febrer de 1701 Felip feia la seva entrada a Madrid i era proclamat rei de Castella amb el nom de Felip V. Un mes abans, però, tot just traspassada la frontera francesa, havia fet una llista de nomenaments, entre ells el de virrei de Catalunya a favor del comte de Palma, decisió que no fou acceptada per la Generalitat ni pel Consell de Cent barceloní, que consideraven il·legal un nomenament fet abans de jurar els privilegis i constitucions de Catalunya. El rei va tallar en sec la discussió, arrestant els delegats que li anaven a comunicar la decisió i comminant a acceptar el nomenament del virrei amb paraules prou explícites: «*Y así espero, que sin otra réplica (que no se admitirá sobre esto) recibiréis al conde (si ya no lo hubierais hecho) al ejercicio de sus cargos, que así es mi voluntad*».¹

Després d'aquesta primera topada amb les institucions del país, Felip es traslladà a Barcelona, on va jurar les Constitucions i va ser proclamat rei de Catalunya amb el nom de Felip IV. Tot seguit, el 12 d'octubre de 1701 inicià Corts, que duraren fins al 14 de gener de l'any següent i aprovaren algunes constitucions favorables a Catalunya a canvi d'un important donatiu al nou rei. No mancaren tampoc les friccions entre el monarca i els braços representats a

les Corts, degudes als intents d'eixamplament de la base social d'aquestes. Els seus intents van ser, però, ràpidament frenats en rebutjar-se la representació de diversos llocs reials, entre els quals hi havia Cardedeu, Tona i Vilamajor. Malgrat les aparences i el jurament de fidelitat al nou rei, aquest era rebutjat per bona part dels súbdits i dels qui els representaven.

El final de les Corts el van precipitar els moviments de les potències europees, que el setembre de 1701 havien constituït la Gran Aliança de l'Haia, entre Gran Bretanya, Holanda i l'Imperi, que propugnava com a candidat al tron l'arxiduc Carles, fill de l'emperador Leopold i nét de la infanta Maria, filla de Felip III de Castella. Pocs mesos després, pel març de 1702, els aliats declaren la guerra a Felip V i a França, una guerra que un diccionari militar francès de mitjan segle XIX defineix com «*sorte de guerre française nommée de la succession d'Espagne*». L'any següent, el 1703, Portugal entra també a la Gran Aliança i l'emperador proclama l'arxiduc Carles rei d'Espanya a Viena. El desembarcament d'aquest a Lisboa el 1704 significa l'inici de la guerra en territori hispànic.

Catalunya pren posició en la guerra

La presència d'un estol davant Barcelona comandat pel príncep Jordi de Darmstadt, darrer lloctinent de Catalunya en el regnat de Carles II, que havia estat destituït per Felip V i era un personatge molt popular a tot el país, va provocar una suposada conspiració a favor de l'arxiduc, protagonitzada per pagesos i gent de muntanya arribats a Barcelona des de Girona, Vic i el Vallès, i combatuda pel virrei Velasco aquell mateix any 1704.

Dia a dia, els greuges s'anaven acumulant: tales arbitràries d'arbres ordenades pel virrei, expulsions de ciutadans, violacions de correspondència, persecucions de persones considerades desafectes a les noves autoritats... Com a resposta, una petició del rei perquè li fossin mobilitzats dos terços d'infanteria fou refusada i, com a contrapartida, una ordre reial va disposar que no fossin pagats alguns impostos que percebia la Generalitat.

El país s'anava alineant amb els bàndols en guerra. Els pagesos, negociants, botiguers i fabricants enriquits (alguns d'ells ennoblits o emparentats amb la petita noblesa), que controlaven els òrgans decisius de govern (Consell de Cent i Generalitat) i procedien majoritàriament de la plana de Vic i del Penedès, eren partidaris de l'arxiduc austríac, representant d'un imperialisme descentralitzat i que en la seva propaganda es cuidava d'exaltar els furs i les llibertats del país.

L'alta noblesa del Principat, poc més de mitja dotzena de famílies que dominaven més de 400 localitats, era majoritàriament partidària de Felip V; entre ells, i com a destacats, hi havia el marquès d'Aitona i el duc de Cardona.

No cal dir que el nét de Lluís XIV representava el centralisme i l'absolutisme que aleshores imperaven a la veïna cort francesa.

Pel que fa al clergat, s'alineà generalment amb la causa austriacista, fins i tot a nivell episcopal, com va ser el cas del bisbe de Barcelona, fra Benet Sala, que va ser arrestat i exiliat a Avinyó. La baixa clerecia, sobretot els rectors de poble, exerciren també un important paper a favor de la causa de l'arxiduc. Entre aquests, cal destacar l'actuació de tres rectors que van exercir el seu ministeri en parròquies montsenyenes o de l'entorn més proper a la muntanya: Ramon Puig i Sorribes, que va ser rector d'Arbúcies (abans de l'any 1700) i de Tona; Francesc Ferrer, que va ser-ho de Viladrau, i Francesc Pujals i Blanch –bon amic del general Josep Moragues, del qual va presidir el casament amb Cecília Regàs d'Arbúcies–, que va ser rector d'Arbúcies entre 1700 i 1713.

Aquest darrer portava una mena de dietari en el qual, a més d'anotar les misses i els actes litúrgics que s'oficiaven a la parròquia, deixava escrits els esdeveniments més importants que passaven a Arbúcies. D'algunes de les seves anotacions, transcrits per Joan Illa en una obra que abasta la història del poble, titulada *Arbúcies: Del feudalisme a l'Edat Moderna*, se'n desprenen les preferències dels eclesiàstics per l'arxiduc Carles. Vegem-ho: «26 de febrer de 1707, lo rector es anat ha Gerona per quan lo Sr. V.G. de Puig y lo Sr. V.G. Gallart me avian enviada una carta, que lo dia 27 me trobàs en Gerona y an fet un pido voluntari per pagar los soldats de Gerona a favor de nostre Rey Carlos 3 que Déu Guarde y he promès 11 lliures s. son satisfet».

Aquesta diligència en el pagament no era tan evident quan es tractava de pagar un donatiu que el rei Borbó exigia l'any 1703: «25 d'octubre de 1703 son vinguts los Srs. Jurats, so és Joan Duran de la vila y Pere Fogueres de Montsoliu ab el notari y me han presentada una carta del Sr. Vaguer de Gerona, dient-me que pagàs 19 lliures del donatiu del Rey que Déu Guarda, y jo he respost que estava a punt y aparellat per pagar lo que mon superior me manaria, y si no he pagat es estat per causa de un mandat de mon superior [...]».

Una anotació del 23 de setembre de 1711 és també prou explícita de les simpaties d'aquell rector: «la missa major, offici de pregàrias amb lo SSm. patent, son estades per suplicar ha Nostre Senyor, nos done felís succés ha las armas de nos. Sr. Rey Carlos 3, donant-nos la sua divina Gràtia».

La por que hi havia al poble per la presència a la vila de tropes franceses és evident en dues anotacions d'aquell mateix any. Així, diu que el Dimecres de Cendra «no se predica per causa de la alarma tan gran u agué de los francesos», i el 15 de març, diumenge, «no s'ha dit offici de Minerva, por quant tota la plata estava retirada per la por dels francesos».

Reprement el fil de l'evolució de la guerra al Principat, a la primavera de 1705 l'agitació era intensa, sobretot a la plana de Vic, on el poder del virrei arribava amb més dificultat que a Barcelona, i es produïren els primers moviments

armats i les primeres violències, sense oblidar, però, els contactes amb el bàndol aliat, protagonitzats principalment per Antoni de Peguera, d'una família noble del Penedès, i per Domènec Perera, de Vic. Aquest darrer actuava amb el suport de vuit prohoms vigatans: Francesc Macià (a) *Bac de Roda*, Jaume Puig de Perafita, Josep Moragues, Antoni i Francesc Puig i Sorribes, Josep Anton Martí, Carles Regàs i Antoni Cortada.

Els contactes amb el govern anglès per negociar la incorporació de Catalunya al bàndol aliat fructificaren el 20 de juny de 1705, data en què va ser signat l'anomenat pacte de Gènova entre els aliats i els representants catalans. Els punts principals del pacte eren els següents: Anglaterra es comprometia a desembarcar 8.000 infants i 2.000 soldats de cavalleria a Catalunya, i a lliurar 12.000 fusells amb les municions corresponents per equipar les forces catalanes; Catalunya, per la seva banda, s'obligava a reclutar 6.000 soldats que s'unirien a les forces aliades i reconeixia com a sobirà l'arxiduc Carles. Aquest prometia jurar les constitucions i els privilegis del país.

És cert que ja des de 1704 voluntaris catalans actuaven al costat de les tropes aliades en diverses accions de guerra i que quan l'esquadra aliada va tornar a presentar-se davant de Barcelona amb l'arxiduc l'agost de 1705, la ciutat quedà pràcticament bloquejada entre aquella i els miquelets i sometents que es movien per la banda de muntanya en partides que s'anaven multiplicant. Però tant el consistori barceloní com els d'altres poblacions es mantenien de moment fidels a Felip V o, com a molt, adoptaven una postura prudent i expectativa.

La indefinició, però, va durar ben poc. La *revolta dels vigatans* va servir per preparar el terreny a un aixecament generalitzat del país que va tenir la seva confirmació en l'esmentat pacte de Gènova, preludi de la rendició de Barcelona als aliats el mes d'octubre de 1705. Un mes més tard l'arxiduc feia la seva entrada solemne a la ciutat, des d'on dirigiria les operacions de guerra.

Simultàniament, va intentar reforçar la seva vinculació institucional amb el país convocant (com abans havia fet el seu oponent) unes Corts, que van estar reunides des de desembre de 1705 fins a març de 1706 i que, encara que van aprovar alguns capítols i constitucions favorables als catalans, tampoc no van respondre a les expectatives posades en el pretendent austríac, ja que van generar, com a contrapartida, un increment de la pressió fiscal. De fet, més enllà del que a primera vista pogués semblar, l'adhesió del país a la causa de l'arxiduc no va ser pas unànime ni incondicional.

Encara que es fa difícil treure conclusions generals, per culpa de la destrucció (sovint voluntària, a causa del temor a les represàlies) de bona part de la documentació municipal de l'època, sembla que en la propagació de la causa austriacista tingueren un paper molt actiu minories d'activistes que el virrei Velasco, a finals d'agost de 1705, descriu en la seva manera d'actuar: «*El modo que tienen estos hombres de tomar obediencias es entrarse en los lugarcillos con 100 o 200*

CONSTITVCTIONS,
CAPITOLS, Y ACTES DE CORT,
FETAS, Y ATORGATS,
PER LA S. C. R. MAGESTAT
DEL REY NOSTRE SENYOR
DON FELIP IV.
DE ARAGÓ, Y V. DE CASTELLA,
COMTE DE BARCELONA, &c.

EN LA PRIMERA CORT, CELEBRADA ALS
Cathalans, en la Ciutat de Barcelona, en lo Monastir de Sant
Francesch, en los anys 1701. y 1702.

Per manament dels nobles Illustres, y Fidelesse Senyors Diputats, y Oydors de Comptes,
Eslampadas,

EN BARCELONA:

En la Estampa de Rafel Figueró, al carrer dels Cotoners,
Any 1702.

*Constitucions, capítols i actes de les
Corts de Barcelona tingudes a
l'octubre de 1701 per Felip d'Anjou
com a Felip IV de Catalunya-Aragó*

*hombres armados diciendo Viva Carlos Tercero, y el miedo junto con la buena inclinación
es causa que en ninguna parte hallen resistencia [...].*²

De fet, les crides al servei militar fetes els anys 1706 i 1707 trobaven sovint greus dificultats, com subratlla J. M. Torras Ribé. el qual posa l'exemple de Blanes, on «el reclutament de soldats per part de les autoritats austriacistes s'hagué de realitzar pel sistema expeditiu d'acordonar la plaça del poble en sortir de la missa del diumenge».³ A vegades, també s'intenta substituir el reclutament directe per la imposició d'un «donatiu» de guerra que ajudi al reclutament de voluntaris. A poc a poc, però, es van estructurant regiments de voluntaris, com és el cas dels regiments de Nebot, Subies, Moragues i Aragó, formats per uns 300 homes cadascun, i dels regiments de fusellers de muntanya, com els de Clavell, Japot i Ferrer. Aquests regiments intervenen al costat de les tropes aliades que es mouen també pel país.

Si repassem la no gaire abundant documentació parroquial d'aquells anys que encara es conserva dels pobles d'una i altra banda del Montseny, trobem rastres de la presència a la zona d'aquells regiments. A Seva, per exemple, el 24 de juny de 1705 s'anota l'òbit de Ludovici de Sella, sergent major d'un batalló